

РОЗДІЛ 2

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.7-053.2:364-7

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/6>

ПОНЯТТЯ «ДИТИНА, ЯКА ПОТРЕБУЄ ДОДАТКОВОГО ЗАХИСТУ» ТА «ДІТИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ»: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

THE CONCEPTS OF «CHILD IN NEED OF ADDITIONAL PROTECTION» AND «CHILDREN IN NEED OF TEMPORARY PROTECTION»: PROBLEMS OF LEGAL REGULATION AND WAYS OF IMPROVEMENT

Гурін Д.М., д.філос. у гал. права,
суддяЖитомирський окружний адміністративний суд
orcid.org/0009-0008-5837-3885

Стаття присвячена дослідженню проблем правового регулювання статусу дітей, які потребують додаткового та тимчасового захисту в Україні. Підкреслено, що діти є особливо вразливою категорією, яка потребує посиленого міжнародного та національного правового захисту через неможливість самостійно реалізовувати та відстоювати свої права. Констатовано, що прийняття Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» із подальшими змінами стало важливим кроком у напрямі гармонізації національного законодавства зі стандартами Європейського Союзу. Акцентовано увагу на наявності правової колізії між законами України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» та «Про охорону дитинства», який містить дефініції «дитина, яка потребує додаткового захисту» та «діти, які потребують тимчасового захисту» у редакції, що не відповідає сучасним міжнародно-правовим стандартам та директивам ЄС.

Вказано, що неврегульованість понять призводить до неоднакової правозастосовної практики, фрагментарності правового регулювання та нерівності дітей щодо доступу до процедур міжнародного захисту у порівнянні з повнолітніми особами, що суперечить принципу найкращих інтересів дитини, закріпленому Конвенцією ООН про права дитини. Автором підтримано законодавчу ініціативу щодо внесення змін до Закону України «Про охорону дитинства» та наведено пропозиції щодо уніфікації термінології з положеннями Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» та директив ЄС з метою усунення нормативних прогалин. Зроблено висновок про необхідність оновлення законодавства з урахуванням міжнародних стандартів та потреб практики, що забезпечить підвищення рівня захисту прав дітей, які вимушено перебувають за межами країни походження.

Ключові слова: біженці, дитина, міжнародний захист, додатковий захист, тимчасовий захист, директиви ЄС, охорона дитинства, міграційна політика, правове регулювання.

The article is dedicated to the study of issues in the legal regulation of the status of children in need of additional and temporary protection in Ukraine. It emphasizes that children represent a particularly vulnerable category requiring enhanced international and national legal protection due to their inability to independently exercise and defend their rights. It is noted that the adoption of the Law of Ukraine «On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection» with subsequent amendments has been an important step towards harmonizing national legislation with European Union standards. Attention is focused on the existence of a legal conflict between the Laws of Ukraine «On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection» and «On the Protection of Childhood», which contains definitions of «child in need of additional protection» and «children in need of temporary protection» in a version that does not comply with modern international legal standards and EU directives.

It is indicated that the lack of regulation of these concepts leads to inconsistent law enforcement practices, fragmentation of legal regulation, and inequality for children in access to international protection procedures compared to adults, which contradicts the principle of the best interests of the child enshrined in the UN Convention on the Rights of the Child. The author supports the legislative initiative to amend the Law «On the Protection of Childhood» and provides proposals for unifying terminology with the provisions of the Law «On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection» and EU directives to eliminate normative gaps. The conclusion is drawn on the necessity of updating legislation taking into account international standards and practical needs, which will ensure an increased level of protection for the rights of children who are forcibly outside their country of origin.

Key words: refugees, child, international protection, additional protection, temporary protection, EU directives, protection of childhood, migration policy, legal regulation.

Актуальність теми. Діти є особливими суб'єктами міжнародного захисту, оскільки належать до найбільш уразливих категорій осіб, права яких потребують підвищеного рівня гарантій і спеціальних механізмів реалізації. На відміну від повнолітніх осіб, дитина не здатна самостійно забезпечити захист своїх основоположних прав і свобод, тому держава та міжнародна спільнота мають обов'язок створювати умови для їх ефективного здійснення, оскільки діти належать до найбільш уразливих категорій осіб, права яких потребують підвищеного рівня гарантій і спеціальних механізмів реалізації.

Україна, як держава-учасниця Конвенції ООН про права дитини 1989 року [1], Конвенції про статус біженців 1951 року [2] та Протоколу щодо статусу біженців 1967 року [3], взяла на себе міжнародно-правові зобов'язання забезпечувати всебічний захист дітей, які опинилися за межами країни походження. У Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р, однією з цілей заявлено «забезпечити відповідність українського законодавства та адміністративної практики у сфері міграції стандартам Європей-

ського Союзу» [4], зокрема, щодо захисту дітей, які опинилися за межами країни-походження.

Проблеми правового регулювання суспільних відносин у сфері захисту дітей, які опинилися за межами країни-походження, забезпечення відповідності українського законодавства та адміністративної практики у сфері міграції стандартам Європейського Союзу досліджували у своїх роботах Ю. Акіменко, Р. Харитонов [5], І. Грицай [6, с. 29–33], М. Шелемба [7, с. 39–41], І. Сорока [8], О. Клименко [9, с. 21–28], І. Торончук, Т. Грекул-Ковалик [10, с. 149–153], А. Мамульчик [11] та інші, проте проблемам правового регулювання відносин, пов'язаних з захистом дітей, які потребують додаткового захисту та дітей, які потребують тимчасового захисту, присвячено недостатню увагу.

Метою нашої статті є дослідження проблем правового регулювання статусу дітей, які потребують додаткового та тимчасового захисту в Україні, та формулювання пропозицій щодо удосконалення національного законодавства і приведення його норм у відповідність до міжнародно-правових стандартів і *acquis* Європейського Союзу.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, використання яких забезпечило комплексний та системний аналіз правового регулювання статусу дітей, які потребують додаткового та тимчасового захисту в Україні, а також обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у відповідній сфері. Застосовано формально-юридичний метод, який дозволив здійснити аналіз нормативно-правових актів України, положень міжнародних договорів, а також актів вторинного права Європейського Союзу, що регламентують статус дітей, які потребують міжнародного захисту, що сприяло з'ясуванню змісту відповідних правових норм, їхньої юридичної сили, внутрішньої структури та регулятивних властивостей. Порівняльно-правовий метод застосований із метою зіставлення чинних норм національного законодавства зі стандартами, закріпленими в *acquis* Європейського Союзу, зокрема у Директиві 2011/95/ЄС та Директиві 2001/55/ЄС, його використання дало змогу виявити розбіжності у підходах до визначення правового статусу дітей, окреслити колізійні аспекти та сформулювати напрями гармонізації законодавства України відповідно до міжнародно-правових стандартів. Застосування системного методу дало змогу проаналізувати законодавство, що регулює статус дітей, які потребують додаткового або тимчасового захисту, як цілісне утворення, виявити взаємозв'язки між його елементами, а також окреслити структурні недоліки та внутрішні суперечності. Метод правового моделювання, надав можливість розробити пропозиції щодо уніфікації законодавчих дефініцій термінів «дитина, яка потребує додаткового захисту» та «діти, які потребують тимчасового захисту» відповідно до положень законодавства про біженців, а також вимог міжнародно-правових актів та нормативних актів Європейського Союзу.

Основна частина. Діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту, є особливими категоріями осіб, що потребують міжнародного (гуманітарного) захисту, якщо вони перебувають за межами країни-походження і не можуть отримати її захист.

Правове регулювання суспільних відносин у сфері визнання особи біженцем, особою, яка потребує додаткового або тимчасового захисту, втрати та позбавлення цього статусу, а також встановлення правового статусу біженців та осіб, які потребують додаткового захисту і яким надано тимчасовий захист в Україні, здійснюється Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 року № 3671-VI (далі – Закон № 3671-VI) [12], в який Законом України «Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимча-

сового захисту» від 13 травня 2014 року №1251-VII були внесені зміни в частині визначення термінів «додатковий захист» і «тимчасовий захист», а також визначення термінів «особа, яка потребує додаткового захисту» і «особи, які потребують тимчасового захисту» в такій редакції:

«13) особа, яка потребує додаткового захисту, - особа, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та цього Закону, але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, людського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань»;

14) особи, які потребують тимчасового захисту, - іноземці та особи без громадянства, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження» [13].

Новели внесених змін полягали в тому, що в національне законодавство були внесені положення про те, що особи, які потребують тимчасового захисту – це особи, які постійно проживають на території країни, що має спільний кордон з Україною, а також додано такі підстави для надання додаткового захисту, як побоювання загрози життю, безпеці чи свободі особи в країні походження через загальнопоширене насильство в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини, внаслідок яких особа не може чи не бажає повернутися до такої країни.

Внесення зазначених змін передбачалося Національним планом заходів з виконання другої фази Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 805-р [14] та обумовлювалося прагненням українського законодавця уніфікувати національне законодавство відповідно до Директиви Європарламенту і Ради ЄС 2011/95/ЄС стосовно стандартів для кваліфікації громадян третіх країн чи осіб без громадянства, як бенефіціарів міжнародного захисту, єдиного статусу для біженців або для осіб, що мають право на додатковий захист і стосовно змісту захисту від 13 листопада 2011 (далі – Директива 2011/95/ЄС) [15] та поняття «тимчасовий захист» відповідно до Директиви Ради ЄС 2001/55/ЄС «Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у випадку масового притоку переміщених осіб і про заходи, які забезпечують баланс зусиль Держав-членів при прийомі таких осіб і несенні наслідків їх прийому» від 20 липня 2001 року (далі – Директива 2001/55/ЄС) [16].

Водночас, внесені новели не торкнулися таких категорій, як «діти, які потребують додаткового захисту» та «діти, які потребують тимчасового захисту». Причина цього полягає в тому, що зазначені поняття відповідно до законодавства України містяться не в Законі № 3671-VI, а в Законі України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III (далі – Закон № 2402-III) в такій редакції:

«дитина, яка потребує додаткового захисту, - дитина, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», але потребує захисту, оскільки вона була змушена прибути в Україну або залишитися в Україні

внаслідок виникнення загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження, через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;

діти, які потребують тимчасового захисту, - діти, які є іноземцями та особами без громадянства, які постійно проживають на території країни, що має спільний кордон з Україною, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження [17].

Отже, зміни, внесені у законодавство про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, сприяли гармонізації національного законодавства в частині визначення статусу повнолітніх осіб відповідно до стандартів права Європейського Союзу, однак, вони не забезпечили належного оновлення нормативного визначення спеціальних категорій дітей, що потребують міжнародного захисту. Внаслідок цього виникла колізія та фрагментарність правового регулювання: незважаючи на актуалізацію підстав надання додаткового та тимчасового захисту відповідно до Директиви 2011/95/ЄС та Директиви 2001/55/ЄС, дефініції поняття «дитина, яка потребує додаткового захисту» та «діти, які потребують тимчасового захисту», закріплені у Законі 2402-III, залишилися незмінними, зберегли застаріле обмеження щодо критерію проживання в державі, що має спільний кордон з Україною і не були приведені у відповідність до сучасних міжнародно-правових стандартів та національного законодавства, що значно звужує права дітей порівняно з дорослими особами, які потребують міжнародного захисту.

Наявність такого підходу щодо дітей суперечить не лише логіці реформування законодавства у сфері притулку та тимчасового захисту, але й принципу найкращих інтересів дитини, закріпленому в статті 3 Конвенції ООН про права дитини 1989 року, а також сучасним європейським принципам, що передбачають рівність підходів до визначення підстав захисту незалежно від громадянства або територіальної належності країни походження.

Крім того, відсутність оновлення зазначених дефініцій на рівні спеціального законодавства у сфері захисту прав дітей ускладнює правозастосовну практику, спричиняє неоднозначність тлумачення статусу таких дітей компетентними органами та створює ризики нерівного доступу до процедур міжнародного захисту.

З урахуванням викладеного, видається доцільним уніфікувати законодавче визначення термінів «дитина, яка потребує додаткового захисту» та «діти, які потребують тимчасового захисту» шляхом їх приведення у відповідність із формулюваннями, що містяться у Законі № 3671-VI, а також із положеннями Директиви 2011/95/ЄС і Директиви 2001/55/ЄС, для чого абзаци дев'ятнадцять, двадцять статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року №2402-III необхідно викласти в такій редакції:

«дитина, яка потребує додаткового захисту – дитина, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», але потребує захисту, оскільки вона була змушена прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок виникнення загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження, через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного кон-

флікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань».

діти, які потребують тимчасового захисту – діти, які є іноземцями та особами без громадянства, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження».

Такий підхід сприятиме не лише усуненню внутрішніх нормативних колізій в національному законодавстві, а й забезпечить комплексне правове регулювання у сфері міжнародного захисту дітей, відповідність європейським стандартам та підвищення ефективності національної системи захисту прав дітей, які опинилися за межами країни-походження і вимушені шукати притулку в Україні.

Слід зазначити, що на сьогодні у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» від 23 вересня 2025 року № 14070, яким запропоновано уточнення дефініцій «дитина, яка потребує додаткового захисту» та «діти, які потребують тимчасового захисту» [18]. Наявність відповідної законодавчої ініціативи підтверджує усвідомлення законодавцем необхідності удосконалення правового регулювання у сфері міжнародного захисту дітей. Проте сама по собі реєстрація законопроекту не знімає потреби у системному науковому дослідженні цієї проблематики, оскільки реєстрація законопроекту не гарантує його ухвалення та не виключає внесення до нього істотних змін у процесі парламентського розгляду.

Ми підтримуємо цю законодавчу ініціативу як важливу складову адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів, зокрема *acquis* ЄС, усунення колізій між законодавством у сфері міжнародного захисту та законодавством у сфері охорони дитинства, що відповідає вимогам юридичної техніки та забезпечує внутрішню узгодженість правової системи, створення підґрунтя для формування єдиної правозастосовної практики, зменшення ризику неоднакового тлумачення норм, підвищення ефективності діяльності компетентних органів та зниження імовірності порушення прав дітей у процедурах міжнародного захисту. Водночас цей процес потребує подальшого наукового супроводу для забезпечення концептуальної послідовності та комплексного впровадження міжнародних стандартів у національну правову систему, оскільки реєстрація законопроекту не гарантує його ухвалення та не виключає внесення змін у процесі парламентського розгляду, відтак, напрацювання науково обґрунтованих підходів до вдосконалення термінології та концептуальних засад міжнародного захисту дітей є важливим завданням фахової спільноти.

Підсумовуючи зазначене, констатуємо, що незважаючи на часткову гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами у сфері міжнародного захисту, правовий статус дітей, які потребують додаткового чи тимчасового захисту, залишається недостатньо врегульованим. Наявність застарілих дефініцій у Законі України «Про охорону дитинства» створює нормативні розбіжності, ускладнює правозастосування та фактично звужує обсяг гарантій для дітей порівняно з повнолітніми особами. Оновлення законодавства має забезпечити не лише термінологічну узгодженість, а й реальне гарантування прав дітей у межах процедур міжнародного захисту, виходячи з принципу найкращих інтересів дитини. Проведення законодавчих дефініцій у відповідність до міжнародних стандартів є необхідною умовою усунення внутрішніх колізій, забезпечення єдності правозастосовної практики та підвищення ефективності державної політики у сфері захисту дітей, які опинилися за межами країни-походження і вимушені шукати притулку в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року: ратифікована постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 № 789-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
2. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року : United Nations. Convention relating to the Status of Refugees. Geneva, 28 July 1951. United Nations Treaty Series. 1954. Vol. 189. P. 137. URL : <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20189/volume-189-I-2545-English.pdf>
3. Протокол щодо статусу біженців від 31 січня 1967 року : Protocol relating to the Status of Refugees. New York, 31 January 1967. United Nations Treaty Series. New York, 1970. Vol. 606. P. 267. URL : <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20606/volume-606-I-8791-English.pdf>
4. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>
5. Гармонізація правової системи України до права ЄС : навч.-метод. посібник. Ю. Акіменко, Р. Харитонов ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2023. 84 с. URL : <https://hdl.handle.net/11300/27081>
6. Грицай І. О. Вдосконалення міграційного законодавства України у контексті європейської інтеграції. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Сер.: Юридичні науки*. 2013. № 2-1(2). С. 29–35. URL : https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/2-1-2_2013/7.pdf
7. Шелемба М. Українське міграційне законодавство в процесі підготовки до вступу в Європейський Союз. *Міжнародний науковий вісник*. 2025. № 2(30). С. 39–42. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/28307db5-5917-4105-9348-3605eef70d5d/content>
8. Сорока І. О. Міжнародно-правовий статус осіб, що шукають притулку : дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спец. 081 «Право». Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2021. URL : <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/10059ba6-83df-4813-bfd2-93804e7e2402/content>
9. Клименко О. Ю. Проблема міграції дітей без супроводу дорослих. *Соціологічні студії*. 2021. № 2(19). С. 21–30. URL : <https://sociostudios.vnu.edu.ua/index.php/socio/article/download/339/255>
10. Торончук І. Ж., Грекул-Ковалик Т. А. Забезпечення та захист прав дітей-біженців з України: виклики сьогодення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2024. № 68. С. 149–155. URL : <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc68/31.pdf>
11. Мамульчик А.М. Адміністративно-правове забезпечення надання статусу дитини, розлученої з сім'єю, в Україні: дис. ... канд. юрид. наук:12.00.07 / Державний науково-дослідний інститут МВС України. Київ, 2021. 222 с.
12. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 8 липня 2011 року № 3671-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>
13. Про внесення змін до ст. 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» : Закон України від 13 травня 2014 року №1251-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-18#n5>
14. Національний план заходів з виконання другої фази Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 805-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2014-%D1%80#Text>
15. Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (recast). URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/95/oj/eng>
16. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. Official Journal L 212, 7.8.2001, pp. 12–23. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj/eng>
17. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року №2402-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
18. Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» : проєкт Закону України від 23 вересня 2025 року № 14070. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57382>

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 13.11.2025
 Дата публікації: 28.11.2025